

Ókontri

49

Olyannak indult az az októberi nap, mint a többi. Ősz volt, meleg, napsütés, vénasszonyok nyara. Régen elmentek a fecskék, a határból betakarítottak mindent, rozsdállott az erdő, ökörnyal úszott a levegőben. Steve az ekét készítette elő szántáshoz, Júlia a tyúkjaikat tojózta, úgy engedte ki őket egyenként az ólból.

Csak Jancsika tartózkodott a házban. A nappaliban ült az asztalnál, és házi feladatát csinálta. Ezen a héten a felső tagozatosok délutánosok voltak. De ez nem jelentette azt, hogy szabadon rendelkezett a délelőttjével. Meghagyták neki, hogy ha végez, segít babot fejteni az anyjának. A szelelésben is rész vesz, de nem biztos, hogy arra sor kerül, mert ahhoz szél kell, és egyelőre nem úgy festett az idő, hogy lesz szél.

Könnyűnek, azaz unalmasnak találta a számtanpéldát, és bekapcsolta a heverő feletti polcon lévő rádiót, hogy hadd szóljon közben a zene. Ha a szülei bent vannak, ezt nem teszi, mert ellenezték, hogy leckeírás közben rádiózzon. Szeretett volna valami slágert hallgatni. A *Megáll az idő* volt a kedvence, de a *Kétszer kettő néha ötöt* is kedvelte. Pechjére komolyzenét adtak. Azt nem szerette, de hagyta, nem kapcsolta ki a készüléket. Aztán hírek következtek. Azok szintén nem érdekelték, mert mindig a szocializmus építéséről, az öt éves tervről, a munkaversenyéről, a fényes eredményekről, a békeharcról, a munkás–paraszt szövetségről, a szovjet–magyar barátságról szóltak.

Nem figyelt oda, szinte nem is hallotta, mit mond a bemondó. De egyszer csak felkapta a fejét, mert valami szokatlan ütötte meg a fülét. Mintha a hírek közben távoli lövések dördültek volna. Felpattant, odaugrott a heverőhöz, és fülelt.

Igen, semmi kétség, lövéseket hall. Ott, valahol lőnek, és pedig puskával. Tudta, hogy szól egy puska. Az apjának is volt, mielőtt be kellett szolgáltatnia. Több-ször hallotta, mikor a levegőbe lőtt vele, hogy elriassza a nyulakat a lucernásból. Egyszer még azt is megengedte, hogy ő süsse el. Majdnem hanyatt esett, akkorát lökött rajta.

– Úristen! – riadt meg. – Lőnek, és behallatszik a rádióba! Mi van Pesten? Kitért a harmadik világháború?

Otthagya a készüléket, és kirohant a házból, hogy szóljon a szüleinek, jöjjenek be, és hallgassák.

Azok először nem akartak bejönni, nem hittek neki. Lövések? Ugyan már, biztos csak képzelődött. De aztán csak bejöttek, és igazat adtak neki.

És attól kezdve más lett az a nap, nagyon más, minden addigitól elütő, az azt követő többi meg még inkább, mert olyan dolgok történtek, olyan eseményeknek lettek fül- és szemtanúi, sőt, cselekvő részesei, amelyekről még csak nem is áldottak, de amelyekben a lelkük mélyén titkon mindig is reménykedtek.

A faluban nyugalom honolt. Jancsika iskolába menet nem tapasztalt semmi rendkívülit. Kevés helyen volt még rádió, és ahol volt, ott sem hallgatták, hanem dologidő lévén, kint az udvaron vagy a határban tevékenykedtek. Csak Czollner tanítónő viselkedett másképpen az órákon. Ideges volt, és kevésbé szigorú. Nem nyaggatta sokáig a felelőket. Ki-kitekintett az ablakon, mialatt leadta az anyagot, és látszott rajta, hogy máson jár az esze. Egyszer a mondat közepén el is hallgatott, aztán megkérdezte, hogy hol is tartott. A szüneteket követően mindig később jött be, mintha kint intézett volna valamit, és nem végzett volna vele időre. Ezzel szemben Ferencz igazgató nyugodt volt, és minden óráját percre pontosan kezdte.

A hír, hogy valami merőben szokatlan és jó történik Pesten, estére jutott el mindenkihez. A férfiak átmentek a szomszédjukhoz, vagy összegyűltek egy-egy kapu előtt, és úgy örvendeztek. Később pedig annak ellenére, hogy hétköznapi volt, zsúfolásig megtelt a kocsmák izgatott emberekkal, akik egymás szavába vágva tárgyalták az eseményeket. Olyan hangzavar támadt, hogy Penyasko András kocsmárosnak megfájdult a feje. Aki nem fért be az ivóba, az kint várakozott az ajtó előtt, és nem háborgott, hogy nem tud mindjárt hozzájutni a féldecijéhez vagy a nagyfröccséhez.

Másnap Jancsika már reggel bement volna a faluba, de az apja nem engedte, és figyelmeztette, hogy este tanítás után is azonnal jöjjön haza, ne bámészkodjon, ne keveredjen semmibe, mert nem lehet tudni, mi lesz még ebből. Óvatos volt, bár maga is bement volna kíváncsiságból, megtudni, mi zajlik bent, hatalmon vannak-e még a kommunisták, van-e még tanács, parancsol-e még Baji Franci, ideért-e már a forradalom, merthogy forradalom van, afelől nem volt kétsége, csak hát nem ért rá, vetnie kellett, kihasználni a jó időt.

Az iskolában annyi változott, hogy az igazgató tartott minden órát. A tanítónő eltűnt. Az igazgató azt mondta, hogy sürgős ügyben el kellett utaznia. Míg oda lesz, ő helyettesíti. Most már ő is késve kezdte az órákat, és úgy is volt, hogy csak bejött, és ismét kiengedte az osztályokat az udvarra. Rendes körülmények közt, de kivált a nagy szünetben, a fiúk többnyire adj-király-katonátot játszottak, a lányok pedig utolsó-pár-fuss-előré, de most mindenki csak ácsorgott, és kíváncsi pillantásokat vetett a szemközti, patakon túli tanácsháza felé. Nagy volt odaát a forgalom, emberek jöttek-mentek, hangosan beszéltek, néha még kiabáltak is. Egyszer egy teherautó is érkezett egy csapat idegennel, de aztán elment. A tanácselnököt nem látták, de meggyengülhetett a hatalma, mert a tanácsháza tetején lévő hangosbeszélő már a felkelők kezén lévő rádió műsorát közvetítette.

Az igazgató az utolsó órán szabadfoglalkozást rendelt el minden osztálynak, és, a rend fenntartását bent a soros hetesre bízva, kiment. Mikor az óra végén bejött, annak rendje és módja szerint hazabocsájtotta őket.

Harmadnap reggel megjött Georgie a katonaságtól. A tisztjeik minden leszerelő irat nélkül egyszerűen szélnek eresztették az egész munkaszolgálatos századot. Ő először többedmagával Pécsre ment, ahol elfogták az ávósok, de a helyi forradalmárok kiszabadították őket. Óvták attól, hogy Pesten át menjen haza, mert ott harcol folynak. Nem is arra jött, hanem Baján át, Kecskemét, Szolnok érintésével, az Alföldön keresztül, hol vonattal, hol egy teherautóra felkérérdzkedve, hol gyalog. Steve a fia hazatérésének örömeire otthon maradt.

Déltájban egy dzsippel és két katonával beállított hozzájuk Imre-Henry. Az egyik katonának géppisztoly volt a nyakában. A barát azt a hírt hozta, hogy felvonulás lesz a faluban, és úgy gondolta, hogy Steve-nek is ott a helye. Az először habozott, délután már dolgozni akart, de aztán csak felszállt a dzsipre. Júlia erősködött, hogy ebédeljen meg előbb. Nem hallgatott rá. Azt mondta, hogy ez most fontosabb, mint az evés. Georgie-t is hívták, de nagyon fáradt volt, és inkább a pihenést választotta. Jancsit viszont vitték, mert egyébként is hamarosan indulnia kellett volna iskolába. Így ő sem ebédelte. Az anyja gyorsan becsomagolt neki két karaj összeborított cukros, zsíros kenyeret, és a lelkére kötötte, hogy útközben egye meg. Még lőni is szeretett volna a géppisztollyal, de a katona nem hagyta, mondván, hogy az nem gyerek kezébe való, meg különben sem bírná el, olyan nehéz. A kedvéért azért eresztett egy sorozatot a levegőbe. A tyúkok rettenetesen megijedtek a baromfiudvarban, és a ropogás hosszan visszhangzott a völgyben.

Az iskolánál kitétték Jancsikát, és továbbmentek a Felvégbe. Az itatókútnál volt a gyülekező. Páran már tartózkodtak ott, férfiak, asszonyok, hajadonok, de főként férfiak, köztük Boros Péter, Pető István, a pap, Meleg Imre, Korpa Gábor, Penyasko Elemér, Vahalcsík György, Árvai Gábor, Árvai Ferenc. A fiatalabbak nemzeti zászlót és templomi lobogókat fogtak a kezükben. A nemzeti zászlókon még a gyűlölt kalapácsos címer díszelgett.

Steve és Imre-Henry csatlakozott hozzájuk, a dzsip Lángos felé távozott.

Mikor már többen voltak, elindult a menet. Nem énekeltek, nem skandáltak jelszavakat, némán vonultak lefelé a főutcán. Közben sokan lettek, mert szüntelenül csatlakoztak hozzájuk, szinte minden portáról egy vagy két személy, úgyhogy mire az iskolához értek, már tömeget alkottak. Nem álltak meg sem ott, sem a kocsmá előtti térségen. Az Alvég szélső házáig mentek, ott megfordultak, és ugyanabban a rendben visszajöttek az iskolához, ahol bevonultak a vele egy fedél alatt lévő kultúrházba. Nem mindenki, az emberek egy része kint rekedt az udvaron, mert az igazgató addigra átvezényelte oda a felső tagozatosokat.

A bent lévők először csak a nézőtérre szorongtak, ahonnan előre eltávolították a székeket, de azután, hogy kintről bejöhessenek még, előzönlöttek a színpadot is. Itt sem volt szónoklat, beszéd, csak közös ima, hálaadás, amelyet a kintiek is átvettek. A pap kezdte a Miatyánkkal, mint a templomban szokta az előimádkozó, aztán következett az Üdvözlégy Mária, és éppen át akartak térni a Krédóra, mikor mozgólódás támadt az ajtónál.

– Testvéreim, eresszetek be! – kérte többször egymás után egy zaklatott női hang.

– Ne, ne engedjétek! – kiáltotta egy öblös férfihang. – Ne engedjétek be a piszkot!

– Semmi keresnivalója itt! – visította valaki nő is.

Baji Franci akart bejönni. Üldözték, és itt keresett menedéket. Akik pedig üldözték, azok Csabai Mihály és Misikné Deme Örszi voltak. Bosszút akartak állni rajta. Csabainak a héten vitette el két süldőjét, Misiknének meg a nyáron félholtra verette az urát, Misik Jánost.

Baji Francit mindenki utálta, de olyan váratlanul bukkant itt fel, hogy önkéntelenül utat engedtek neki.

Előre futott, lihegve felkapaszkodott a színpadra, és a nézőtér felé fordult.

– Testvéreim, bocsássatok meg nekem! – mondta. – És engedjétek meg, hogy mostantul a templomba járhassek veletek!

Csend fogadta a kérést.

– Eddig is nyitva állt előttem a templomajtó, lányom – szólalt meg aztán Tillik István apja, az öreg Tillik.

Megint csend következett.

Baji Franci némán lehajtotta a fejét, állt még ott fent egy darabig, aztán lejött a színpadról.

A tömeg szétvált, és ismét utat engedett neki.

– Várjatok! – rikkantotta Csabai Mihály. – El kell tőle venni a pisztolyát!

Két legény, Pető Flórián és Juhász Lőrinc ugrott oda hozzá. Az egyik lefogta, a másik megmotozta.

Nem volt nála pisztoly.

– Akkor se úszhatja meg ennyivel – erősködött Csabai, és utánalódult.

– Ne, hagyja, Mihály! – szólt a pap, aki a közelben állt. – Ne bántsa, hadd menjen békével! Bocsánatot kért tőlünk, a felebarátaitól, a többit bízunk a Felettünkvalóra!

Másnap, pénteken nem kellett iskolába menni, így Jancsikát nem engedték be a faluba. Az apja és Georgie sem jött be, mert nem értek rá. A következő nap, szombaton is szünetelt a tanítás, de Jancsika ezt otthon elhallgatta, és délben felkerekedett.

A táskáját Tibiéknél hagyta, és egész délután a Tibivel csellengett a faluban.

Zárva volt a kultúrház, csendes a tanácsháza, a kocsmá és környéke. Az utcákon sem zajlott semmi, három lakodalmas menetet leszámítva. Egyszerre három lagzi is volt a faluban, Tóth János vette nőül Matyi Terézt, ifjabb Penyasko Elemér Csefán Mancit, Penyasko István Baktai Terézt. Végignézték, mint vonul a három násznép a tanácsházára, majd a templomba. Aztán találomra elmentek Tóthékhoz bámészkodni, remélve, hogy hátha a lagzis vendégek közül meglátja őket az utcai kerítésnél valaki rokon, ismerős, és megkínálja kaláccsal. Szerencséjük volt, hamarosan odajött hozzájuk Kárálík Jani osztálytársuk, és hozott nekik egy-egy szelet túrós lepényt.

Sötétedés után nem akaródzott mindjárt hazamenniük. Szemerkélt az eső, és fáztak. Elmentek a kocsmához, és az eresz alá húzódba tanakodtak, mitévők legyenek.

– Menjünk be a tanácsházára, és szaggassuk szét a beadási papírokat! – javasolta Jancsika.

Tibi hazaugrott a tolvajkulcsáért, de csavarhúzó is hozott magával.

– Hát ez meg minek? – kérdezte Jancsika a csavarhúzóra mutatva.

– Feszítővasnak, mert hátha nem boldogulunk a zárval.

Hátulról, az egykori istálló felől hatoltak be az udvarra. Felosontak az ámbitusra, és lekuporodtak a bejáratú ajtó előtt.

Tibi felnyúlt, és a kulcslyukba illesztette a hajlított, vastag drótot. Forgatta, forgatta, de nem vitte a zár nyelvét. Jancsika is megkísérelte, neki sem ment. Erre Tibi elővette a csavarhúzó, próbálta a keret és az ajtószárny közé dugni. Nem sikerült.

– Hagyjad! – állította le Jancsika. – Különben is elgörbülne, mert vékony.

– Most mit csináljunk? – kérdezte Tibi.

– Az ablakon menjünk be – suttogta Jancsika. – Beütjük az üveget, benyúlunk, és elfordítjuk a kallantyút.

– De meghallják a csörömpölést.

– Nem, mert akkor ütjük be, mikor harangoznak, és a harangszó elnyomja. Add ide azt a csavarhúzó!

Nem volt órájuk, de úgy saccolta, hogy hamarosan nyolc óra lesz, és harangoznak.

Az ajtó melletti ablak alá húzódtak, és vártak.

És valóban, fent, a közeli Kishalmon egy idő múltán megkondult a nagy harang.

Jancsika megmarkolta a csavarhúzó nyelét, kissé felemelkedett, és teljes erőből az üvegszembe vágta.

Megint vártak.

A harang egy idő után elhallgatott.

Biztos, ami biztos, Jancsika várt még egy kicsit, csak aztán állt fel, és nyúlt be. De gyorsan vissza is kapta a kezét, és leguggolt, mert beszéd hallatszott az udvar felől, és léptek közeledtek.

Négykézláb gyorsan az ámbitus végébe másztak, átvették magukat a mellvéden, és lehasaltak a fal tövében a földre.

Felnőttek, férfiak jöttek, valami komoly vassal egyből felfeszítették az ajtót, és betódultak. Bent felkapcsolták a villanyokat, és elkezdtek hordani kifelé a tanácsháza előtti térségre az iratokat, vagyis pontosan azt tették, amit ők akartak.

Erre előjöttek, és csatlakoztak hozzájuk. Először még megnézték, hogy beszolgáltatási papír-e az, amit megfognak, de amikor látták, hogy a felnőttek mindent felragadnak, maguk sem vacakoltak többé a válogatással.

És kint, ahol közben elállt az eső, nőttön-nőtt a papírboglya, és mikor elég nagy lett, meggyújtották, és égett, mint a máglya. A nagyok tehát ezt a hatékonyabb megoldást, az égetést választották. Ilyenformán direkt jó volt, hogy megelőzték őket, mert ez nekik nem jutott eszükbe, vagy ha eszükbe jut is, nem volt náluk gyufa.

Egy darabig segítettek nekik, de aztán elunták, botokat szereztek, és áttértek a tűz piszkálására, szítására.

Jancsika éppen egy összetapadt lapcsomót lökdösött szét, hogy levegőt kapjon, és jobban égjen, amikor az apja hangját hallotta.

– Szóval itt vagy!

Kikapta a botját a tűzből, és hátrafordult.

– Mit csinálsz itt?

– Égetjük a beszolgáltatási papírokat.

Valaki egy újabb iratköteget dobott a tűzbe, de az nem kapott mindjárt lángra.

Az apja odament, megnézte. Aztán elvette a fiától a botot, körbejárta a máglyát, és itt-ott, ahol nem lángolt, kikapart a széléből pár lapot.

– Emberek! – kiáltotta. – Ne égessenek el mindent! Vannak itt olyasmik is, mik még kellene, kimutatások, jegyzőkönyvek, kateszteri térképek, iratok a régi idők-ből, amiket meg kell őrizni.

Besietett a házba, és a bent lévőket is figyelmeztette.

De a pusztítók nem hallgattak rá. Úgy tettek, mintha nem hallanák, vagy talán nem is hallották, mert nem voltak egészen maguknál, vagy mintha részegek lettek volna, megrészegültek attól, hogy mindezt megtehetik. Nevetgélve, kurjongatva pusztítottak tovább mindennemű papírt.

– Hazafelé, indulás! – parancsolt rá Jancsikára kijövet. – Becsaptál bennünket, ma nem is volt iskola. Egész délután koncisorogtál. Most meg érted kellett jönnöm, gyalog, ebben a sárban. Otthon számolunk. Mars előttem!

Gyorsan mentek, mégis órák múltán értek haza. Az Alvégben, Kusnyár Gábor portájánál elakadtak, mert ott tűz volt, igazi tűz. Egy szénakazal égett a szérűjén. Felgyújtották, bosszúból. Az önkéntes tűzoltókon kívül már a hivatásosak is ott voltak, és mások is segítettek az oltásban, mert félő volt, hogy a tűz áterjed a szomszédos portákra is, esetleg az egész falura. Vödrot, majd tűzcsapót ragadva az apja is csatlakozott a lángokkal küzdőkhöz.

Úgy mentek el onnan tizenegy tájban, hogy a kazal még izzott. Ugyanis jelentősen fékezte az oltást, hogy valakik átvágták az utcán kígyózó tömlőket, amelyeken a távoli, Fucsko-szögbeli közkútról nyomatták a vizet, miután Kusnyár Gábor kútja kiürült.

Másnap misére menet a hivatásos tűzoltókat még a faluban találták. Már eloltották a tüzet, és éppen pakoltak, szedelőzködtek. És annyi változás történt még, hogy a sapkájukon vörös csillag helyett már nemzeti színű szalagocska volt. Jancsika szívesebben látott volna ott Kossuth-címert, de ennek is örült, mert ez adta az ötletet ahhoz, hogy később otthon egész délután Kossuth-címereket gyártott papírból, amelyekkel azután hétfőn az iskolában – már megint volt tanítás – a fali térképeken leragasztotta az összes régi címert.

Az iskola utcai külső falán, az ovális fémablán tovább maradt az utált jelkép. Túl nagy volt ahhoz, hogy alkotásával le lehessen takarni. Csinálhatott volna ugyan nagyobbat, de annak sem sok értelme lett volna, mert előbb-utóbb leáztatja az eső. Az látszott célszerűnek, ha egyszerűen eltávolítja, hogy addig se csúfoskodjék ott, amíg hivatalosan újra nem cserélik. A nagyszünetben ezért magához vette a kályhai piszkavasat, és Tibivel kimentek a falhoz. Tibi a falnak vetette a hátát, összekulcsolta a hasa előtt a kezeit, bakot tartott neki, mert a tábla magasan volt, és csak így érte el.

Először az alsó végét feszítette le, majd a felsőt, de azt nem teljesen, nehogy Tibire essen, aztán megragadta, maga felé rántotta, és ledobta a földre. Mikor utoljára festették a falat, nem vehették le, mert ovális alakú, világos folt maradt a helyén.

Nem vitték be a táblát, otthagyták a sárban, de előbb jól megtaposták, amitől össze-vissza görbült.

Otthon szeretett volna az apjának a táblaüggyel eldicsekedni, de nem lehetett, mert mikor hazaért, az éppen távozóban volt. A faluba ment, a Munkástanács ülésére, amely az iskolaigazgatóval az élen előző nap alakult meg, és őt távollétében beválasztották tagnak. Ideiglenesen a kultúrház öltözője lett az új testület irodája. Lefoglálhattak volna egy szobát a tanácsházán is, de az épületet vissza akarták juttatni Ranka Eszternek, akitől annak idején elvették.

Steve sokáig volt távol, mert sokáig ülészetek. Megtárgyaltak pár időszerű ügyet, de legfőképpen arról döntöttek, hogy felállítják a nemzetőrséget. Csak azt

nem tudták egyelőre, honnan vesznek fegyvereket. Felmerült, hogy a lángosi katonasághoz fordulnak, de végül úgy határoztak, hogy elkérik a vadászoktól a pus-kájukat. Igen ám, csak hogy a vadászok Kis János párttitkár és párttag unokatest-vére, Kis István voltak. Mi van, ha nem adják? És az is lehet, hogy eldugták, ők ma-guk meg már elrejtőztek. A napirendi pontnak ezt az alpontját egyelőre függőben hagyták.

Késő volt már, mikor berekesztették az ülést, és szétoszlottak.

Steve felült a Keselyűre, amelyen bejött.

Nem működött a közvilágítás. Áramszünet volt, vagy az öreg Tillik, akinek a Felvégben a háza előtt állt a transzformátor, elfelejtette bekapcsolni. Mindamellett jól lehetett látni, mert derült égből sütött a hold.

Mikor az iskolarész elé ért, megállította a lovat, mert valami fehérlőt pillantott meg a fal tövében. Nem szállt le, és nem ment oda, hogy megnézzé. Észrevette az ovális foltot a falon, és kitalálta.

– Véletlenül nem te verted le az iskoláról a táblát? – kérdezte másnap reggeli-nél Jancsikát.

– De – felelte az. – Baj?

– Nem. Csak aztán nehogy neked kelljen majd visszazögelni.

– Azt már nem lehet, mert elgörbült.

– Majd csináltatnak egy ugyanilyet, az én költségemre.

– Mért csináltatnának ugyanilyet?

Steve erre nem felelt, hanem elgondolkozva kinézett az ablakon. Ez az egész, ez a forradalom olyan volt, mint egy szép álom, de félt, hogy megtörténhet, hogy fel kell ébredni belőle, és félelmét nem akarta megosztani.

